

عوامل ترغیب کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

مسعود حاجیان زیدی

کارشناسی ارشد صدا و سیما

masoudhajian91@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۲/۰۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۴/۰۱

چکیده

هدف: هدف اصلی از انجام این پژوهش، شناسایی عوامل ترغیب کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری بوده است.

روش: پژوهش حاضر از نوع توصیفی و روش آن پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش عبارت بود از کلیه مراجعان به کتابخانه‌های عمومی شهرستان ساری، شامل ۱۵ هزار نفر، که بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۷۵ نفر از آنها به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته که روایی و پایایی آن مورد سنجش قرار گرفته، استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد ده عامل در ترغیب مراجعان مؤثر است. از بین آنها، دو عامل «فرصت کافی برای مطالعه» و «سطح درآمد خانواده‌ها» با ضریب ۰/۸۲۳ مهم‌ترین عوامل ترغیب به مطالعه بود. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که بین نظرات مراجعان کتابخانه‌های عمومی با توجه به سطح تحصیلات، میزان درآمد و سن نسبت به عوامل ترغیب کننده به مطالعه تفاوت معناداری وجود داشت اما بین نظرات پاسخ‌دهندگان، با توجه به شغل و جنسیت نسبت به عوامل ترغیب کننده به مطالعه تفاوت معناداری مشاهده نشد.

اصالت/ارزش: ارزش مقاله حاضر در شناسایی عوامل مؤثر در ترغیب به مطالعه میان مراجعان، و معرفی دو عامل اصلی یعنی «فرصت مطالعه» و «سطح درآمد» است. این دو عامل، نشان می‌دهد که محرک‌های اصلی مطالعه میان مراجعان، محرک‌های برون‌سیستمی (خارج از کتابخانه‌ها) است نه درون‌سیستمی.

کلیدواژه‌ها: ساری، مطالعه، خواندن، کتابخانه‌های عمومی.

Research on Information Science and Public Libraries; The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation; Vol. 22, No.2; Successive No. 85; Summer 2016; Pp. 261-276; Indexed in ISC, SID & MagIran.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی؛ فصلنامه علمی-پژوهشی؛ دوره ۲۲، شماره ۲، پیاپی ۸۵، تابستان ۱۳۹۵، ص ۲۶۱-۲۷۶ نمایه‌شده در ISC، SID و MagIran

مقدمه

در دنیایی که ما زندگی می‌کنیم، یکی از عوامل توسعه فرهنگی هر جامعه گسترش فرهنگ مطالعه است، چون مطالعه یکی از مهمترین عوامل دسترسی انسان به علوم مختلف و همچنین یکی از عوامل بسیار مهم در پیشرفت و اعتلای فرهنگ به‌شمار می‌رود. به همین دلیل هر چه سطح پیش و دانش عمومی بیشتر باشد، آن جامعه در پیشبرد اهداف ملی و فراملی خود موفق‌تر خواهند بود (ایرجی، ۱۳۸۸).

یکی از مشکلاتی که در اکثر کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به چشم می‌خورد فقر مطالعاتی است که تهدید بزرگی به‌شمار می‌رود. این در حالی است که ایران در قرون گذشته صاحب یکی از بزرگ‌ترین تمدن‌های جهان بوده و از این رو، انتظار می‌رود مردم از اشتیاق قابل قبولی به خواندن کتاب و مطالعه برخوردار باشند. از سویی دیگر، سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در تأسیس کتابخانه‌های عمومی در طی چند دهه گذشته و تأمین منابع و نیروی انسانی لازم برای خدمات‌رسانی به جامعه، همگی گویای اهمیت مطالعه و نقش آن در افزایش سطح آگاهی و دانش عمومی مردم و جلب مشارکت آنها برای پیشرفت و موفقیت محسوب می‌شود (حسینی پاکوهی، ۱۳۷۰).

مطالعه و کسب علم و دانش، زیربنا و زمینه‌ساز پیشرفت کشور و راهگشای بهروزی، سعادت‌مندی و فرزاندگی انسان‌هاست. مطالعه از جنبه مقدار، دو وجه دارد: ۱. کمی: شامل مدت زمان مطالعه و مقدار مطالعه انجام شده در زمان مشخص؛ و ۲. کیفی: شامل مقدار یادگیری مطالب، به‌خاطر سپاری، تجزیه و تحلیل، بسط معنایی و کاربرد (کازهی، ۱۳۸۶).

اگر کتاب را دریچه‌ای به سوی جهان علم و معرفت بدانیم، مطالعه راهی است برای پرورش استعدادهای خداداد انسانی که او را در مسیر رشد و تکامل راهنمایی می‌کند. بدیهی است که پیشرفت کشورهای متمدن، مدیون مطالعه و کتابخوانی مردم آنهاست زیرا افرادی که به مطالعه اهمیت دهند، به سطوح بالای علمی دست می‌یابند و این بر سرنوشت نسل‌های بعدی تأثیر مثبت دارد و از آنجا که دانش و آگاهی انسان فطری نیست و بر اثر تجربه و مطالعه به دست می‌آید و اکتسابی است، نسل حاضر اطلاعاتی بر اندوخته‌های پیشین می‌افزاید و برای آیندگان به جا می‌گذارد. اینجاست که نقش و اهمیت مقوله‌ای به نام مطالعه نمایان می‌گردد.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

از تعداد کتابخوان‌ها و اعضای کتابخانه، نحوه کتابخوانی، تعداد کتابخانه‌های عمومی، تعداد کتاب‌های به چاپ رسیده و میزان کتاب خریداری شده توسط مردم می‌توان پی برد که فرهنگ مطالعه در کشور مورد نظر در چه جایگاهی قرار دارد و از این طریق، مسیر رشد و توسعه یا افول ملت‌ها را می‌توان بررسی کرد (حسینیان، ۱۳۸۵).

ارتقاء فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در شهر ساری نیاز به آگاهی همه‌جانبه از مشکلات موجود پیرامون این موضوع دارد. از آنجا که کتاب از روزگار دور تاکنون یکی از بهترین ابزارهای آموزش و پژوهش بوده است، پرداختن به بررسی وضع کتابخوانی و عامل‌هایی که آن را بهبود می‌بخشد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با وجود مطالعات انجام شده و با توجه به ویژگی‌های بومی هر منطقه، این پرسش هنوز هم مطرح است که چگونه می‌توان افراد را به مطالعه و کتابخوانی ترغیب کرد. بدون شک بی‌توجهی و نادیده گرفتن این امر می‌تواند عواقب ناخوشایندی به دنبال داشته باشد که اثرات آن در کوتاه‌مدت و دراز مدت در جامعه آشکار می‌شود. به همین دلیل شناسایی عوامل ترغیب‌کننده می‌تواند باعث شود کتابخانه‌های عمومی خدمات مطلوب‌تری ارائه نمایند و با تقویت نقاط قوت و برطرف کردن نقاط ضعف، به بهبود وضع موجود کمک کنند.

پژوهش‌های متعددی چون کار کرمشاهی امجزی (۱۳۹۳)، کرمی (۱۳۹۱)، افکانه و شکوری شالدهی (۱۳۸۹)، معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹)، نظری و عصاره (۱۳۸۹)، عصاره و گلچوبی (۱۳۸۵)، فلورنس^۱ (۲۰۱۲)، یوسف^۲ (۲۰۱۰)، اوگان رامبی و آدیو^۳ (۱۹۹۵)، نام کوان^۴ (۱۹۹۴) و سایر پژوهشگران، نشان‌دهنده تأثیر عوامل مختلف در ایجاد عادت به مطالعه بودند؛ عواملی چون تشویق فرزندان توسط والدین به مطالعه، وجود کتابخانه در محل تحصیل و زندگی، برگزاری مسابقات کتابخوانی، وضعیت اقتصادی و معیشتی خانواده‌ها، برگزاری نمایشگاه کتاب، تبلیغ از طریق رسانه‌های عمومی و غیره که در جوامع مختلف اثرات متفاوتی داشتند. با نظر داشت عامل‌های استخراج‌شده در پژوهش‌های قبلی در بررسی پیشینه‌ها، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش اصلی است که از نظر مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری، چه عامل‌هایی ساکنان آنجا را به مطالعه ترغیب می‌کند؟ در ضمن، فرضیه‌های زیر نیز مطرح است:

1. Florence

2. Yusof

3. Ogunrombi & Adio

4. Numkwen

۱. افراد با مدارک تحصیلی مختلف، نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه نظرات متفاوتی دارند.
۲. افراد دارای شغل‌های مختلف، درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه نظرات متفاوتی دارند.
۳. زنان و مردان درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه، نظرات مختلف و متفاوتی دارند.
۴. افراد با سطح درآمدی مختلف، نظرات متفاوتی درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه دارند.
۵. افراد با بازه سنی مختلف، نظرات متفاوتی درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه دارند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی و روش آن پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش عبارتند از کلیه مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ساری در تمامی مقاطع تحصیلی که شامل ۱۵ هزار نفر بودند. در تحقیق حاضر با مشخص بودن تعداد جامعه، با روش نمونه‌گیری در دسترس و بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۷۵ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود و پرسشنامه سه بخش را شامل می‌شد: بخش اول مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی مراجعان بود، بخش دوم مربوط به عادات مطالعه و سؤال در زمینه میزان اهمیت به مطالعه و کتابخوانی از نظر مراجعان بود، و بخش سوم نیز با ۳۱ گویه که در طیف لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) به ترتیب نمره ۱ تا ۵ را به خود اختصاص داد، به بررسی نظر مراجعان درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه پرداخته بود.

سنجش روایی پرسشنامه تحقیق از طریق کسب نظرات استادان راهنما، مشاور و سایر استادان صاحب‌نظر انجام شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. از آنجا که مقدار آلفای به دست آمده ۰٫۸۲ و بیشتر از ۰٫۷۰ بود، بنابراین پایایی آن تأیید شد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد، جداول توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار بهره گرفته شد و در قسمت آمار استنباطی، برای آزمون

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

سؤال اصلی پژوهش و استخراج عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه از آزمون تحلیل عاملی با چرخش واریماکس استفاده شد. برای آزمون تفاوت نظر افراد با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی که فرضیه‌های فرعی پژوهش را تشکیل داده بودند، با توجه به رتبه‌ای بودن توزیع داده‌ها، از آزمون‌های یو مان‌ویتنی^۱ و کروسکال‌والیس^۲ استفاده گردید. داده‌های جمع‌آوری‌شده، با نرم‌افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

برای شناسایی عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه، داده‌ها با استفاده از تحلیل عناصر اصلی، با چرخش واریماکس تحلیل شدند. شاخص‌ها دارای توانایی عاملی شدن خوبی بودند و ۱۰ عامل یا عنصر به‌عنوان عوامل یا عناصر اصلی یافت شدند. واریانس کلی ده مولفه، در جدول ۱ نشان داده شده است:

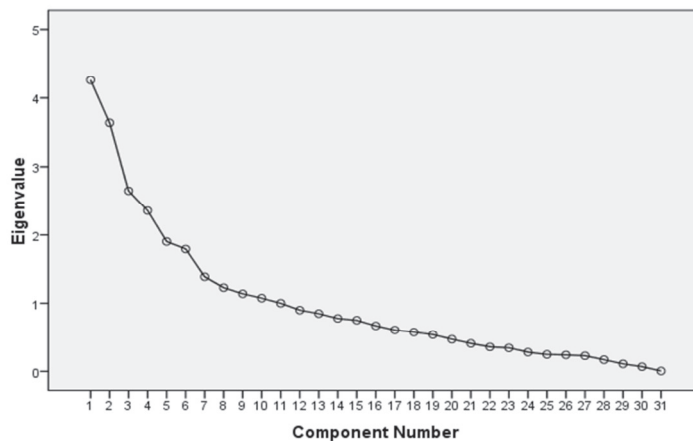
جدول ۱. مقدار کل واریانس تبیین شده برای عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه

اجزاء	مقدار ویژه ابتدایی			مقادیر استخراج‌شده بارگذاری			مقادیر عناصر استخراجی بعد از چرخش		
	کل	واریانس	واریانس تجمعی	کل	واریانس	واریانس تجمعی	کل	واریانس	واریانس تجمعی
۱	۴,۲۶۱	۱۳,۷۴۴	۱۳,۷۴۴	۴,۲۶۱	۱۳,۷۴۴	۱۳,۷۴۴	۳,۲۳۴	۱۰,۴۳۲	۱۰,۴۳۲
۲	۳,۶۳۷	۱۱,۷۳۳	۲۵,۴۷۷	۳,۶۳۷	۱۱,۷۳۳	۲۵,۴۷۷	۳,۰۷۹	۹,۹۳۱	۲۰,۳۶۳
۳	۲,۶۴۸	۸,۵۴۲	۳۴,۰۱۹	۲,۶۴۸	۸,۵۴۲	۳۴,۰۱۹	۳,۰۱۹	۹,۷۳۹	۳۰,۱۰۲
۴	۲,۳۵۷	۷,۶۰۵	۴۱,۶۲۴	۲,۳۵۷	۷,۶۰۵	۴۱,۶۲۴	۲,۸۷۹	۹,۲۸۷	۳۹,۳۸۹
۵	۱,۹۰۳	۶,۱۴۰	۴۷,۷۶۴	۱,۹۰۳	۶,۱۴۰	۴۷,۷۶۴	۱,۹۲۰	۶,۱۹۲	۴۵,۵۸۱
۶	۱,۷۹۴	۵,۷۸۶	۵۳,۵۵۰	۱,۷۹۴	۵,۷۸۶	۵۳,۵۵۰	۱,۶۲۵	۵,۲۴۱	۵۰,۸۲۳
۷	۱,۳۸۸	۴,۴۷۷	۵۸,۰۲۷	۱,۳۸۸	۴,۴۷۷	۵۸,۰۲۷	۱,۴۶۵	۴,۷۲۶	۵۵,۵۴۹
۸	۱,۲۲۸	۳,۹۶۲	۶۱,۹۸۹	۱,۲۲۸	۳,۹۶۲	۶۱,۹۸۹	۱,۴۲۹	۴,۶۱۰	۶۰,۱۵۹
۹	۱,۱۳۹	۳,۶۷۳	۶۵,۶۶۳	۱,۱۳۹	۳,۶۷۳	۶۵,۶۶۳	۱,۳۹۲	۴,۴۹۱	۶۴,۶۵۰
۱۰	۱,۰۷۵	۳,۴۶۷	۶۹,۱۲۹	۱,۰۷۵	۳,۴۶۷	۶۹,۱۲۹	۱,۳۸۹	۴,۴۸۰	۶۹,۱۲۹

1. Mann-Whitney U test

2. Kruskal-Wallis test

Scree Plot

نمودار ۱. نمودار سنگریزه‌ای برای عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه

با وارد کردن داده‌های تمام متغیرها، شاخص کا. ام. او^۱ معادل ۰/۶۲۱ به دست آمد که نشان می‌دهد ۶۲ درصد از واریانس درون داده‌ها می‌تواند توسط عوامل تبیین شود و تحلیل عاملی می‌تواند انجام شود. آزمون کرویت بارتلت^۲ نیز صحت مدل تحلیل عاملی را تأیید کرد. این آزمون نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. آزمون بارتلت که با سطح معناداری قضاوت می‌شود با درجه آزادی ۴۶۵، معنادار بود و تأیید کرد که ماتریس همبستگی در جامعه صفر نیست. ضریب همبستگی بین بیشتر سؤالات پرسشنامه نیز از ۰/۳ بزرگ‌تر بودند و بنابراین توانایی عاملی شدن را داشتند.

جدول ۲. بار عاملی گویه‌های عوامل ده‌گانه ترغیب‌کننده به مطالعه

بار عاملی مجموعه	بار عاملی	گویه‌ها	عامل
۰/۶۹۴	۰/۸۲۸	فعالیت آموزش و پرورش در گسترش فرهنگ کتابخوانی	۱
	۰/۶۷۹	بهادادن مردم به علم و دانش در جامعه	
	۰/۷۳۹	وجود شیوه آموزش کتابخوانی در مدارس	
	۰/۸۵۱	اختصاص بخشی از برنامه تحصیلی به مطالعه	
	۰/۶۸۶	بردن کودکان به کتابخانه توسط والدین	

←

1 . Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) criterion

2 . Bartlett's test

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

بار عاملی مجموعه	بار عاملی	گویه‌ها	عامل
۰,۷۵۷	۰,۹۴۴	شمارگان بالای کتاب	۲
	۰,۹۴۲	پرداختن به وسایل سمعی و بصری	
	۰,۴۲۴	ارتباط شغلی	
۰,۶۵۵	۰,۷۵۳	تشویق والدین به مطالعه	۳
	۰,۸۷۶	وجود کتابخانه در محل تحصیل	
	۰,۸۰۶	تشویق معلمان به مطالعه	
	۰,۶۶۸	علاقه به مطالعه	
۰,۶۰۷	۰,۷۵۶	دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه	۴
	۰,۸۷۴	وجود کتابخانه‌های عمومی	
	۰,۶۸۸	تبلیغ در زمینه مطالعه	
	۰,۶۶۲	آموزش روش صحیح مطالعه	
۰,۶۰۳	۰,۶۹۶	کسب مدارج علمی و دانشگاهی	۵
	۰,۷۰۸	داشتن کتابخانه شخصی	
	۰,۵۴۵	رجوع به کتابخانه جهت مطالعه کتب درسی	
۰,۴۱۴	۰,۶۵۲	عادت به مطالعه از دوران کودکی	۶
	۰,۶۵۹	برگزاری مسابقات کتابخوانی	
۰,۶۷۹	۰,۵۵۵	دانستن زبان‌های خارجی	۷
	۰,۵۴۲	خوش‌بین بودن نسبت به آینده	
	۰,۴۹۹	برگزاری نمایشگاه‌های کتاب	
	۰,۵۳۷	توسعه مراکز کتابخوانی در شهرها	
۰,۶۴۷	۰,۸۱۶	درآمد کافی	۸
	۰,۵۱۵	عدم تأکید بر حفظیات در مدارس	
۰,۸۲۳	۰,۷۲۷	فرصت کافی برای مطالعه	۹
	۰,۳۵۴	افزایش سطح درآمد خانواده‌ها	
۰,۶۶۷	۰,۷۸۶	ارزانی کتاب	۱۰
	۰,۴۲۰	انجام تکالیف مدرسه	

با توجه به جدول ۲، ده عامل به‌عنوان عوامل اصلی ترغیب به مطالعه از دید مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری، از طریق تحلیل عاملی استخراج شد. عامل اول با بار عاملی ۰/۶۹۴ توانسته ۶۹ درصد از واریانس متغیر وابسته یعنی ترغیب به مطالعه را تبیین کند. عامل دوم با بار عاملی ۰/۷۵۷، ۷۵ درصد؛ عامل سوم با بار عاملی ۰/۶۵۵، ۶۵ درصد؛ عامل چهارم با بار عاملی ۰/۶۰۷، ۶۰ درصد؛ عامل پنجم با بار عاملی ۰/۶۰۳، ۶۰ درصد؛ عامل ششم با بار عاملی ۰/۴۱۴، ۴۱ درصد؛ عامل هفتم با بار عاملی ۰/۶۷۹، ۶۷ درصد؛ عامل هشتم با بار عاملی ۰/۶۴۷، ۶۴ درصد؛ عامل نهم با بار عاملی ۰/۸۲۳، ۸۲ درصد؛ و در نهایت عامل دهم با بار عاملی ۰/۶۶۷ توانست ۶۶ درصد از واریانس متغیر مستقل را تبیین نماید. در ادامه، به آزمون فرضیه‌های پژوهش می‌پردازیم: فرضیه اول بدین قرار است که افراد با مدارک تحصیلی مختلف، نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه نظرات متفاوتی دارند. با توجه به رتبه‌ای بودن مقیاس و توزیع غیرنرمال داده‌ها و اینکه بیش از ۲ متغیر مستقل وجود داشت، برای بررسی این فرضیه از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شد:

جدول ۳. بررسی معنی‌داری تفاوت نظرات درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه با توجه به مدرک تحصیلی

گروه تحصیلات	میانگین	χ^2	df	P value	نتیجه آزمون
سیکل	۳/۱۹	۱۲/۳۵۴	۵	۰/۰۳۰	رد فرض صفر
دیپلم	۳/۱۰				
فوق دیپلم	۳/۱۵				
لیسانس	۳/۱۲				
فوق لیسانس	۳/۱۸				
دکتر	۳/۲۹				

با توجه به جدول و P value که از مقدار بحرانی آن یعنی ۰/۰۵ کوچک‌تر است، فرض صفر رد شد و فرض مقابل تأیید گردید. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد که بین نظر پاسخ‌دهندگان با مدرک تحصیلی مختلف نسبت به عوامل ترغیب‌کننده مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد؛ یعنی افراد با سطح تحصیلات مختلف، نظرات مختلفی در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه دارند.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

فرضیه دوم در این باره است که افراد دارای مشاغل مختلف، نظر متفاوتی درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه دارند. با توجه به رتبه‌ای بودن مقیاس و توزیع غیرنرمال داده‌ها و اینکه متغیرهای مستقل بیش از ۲ مورد بودند، برای آزمون این فرضیه از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شد:

جدول ۴. بررسی معنی‌داری تفاوت نظرات نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه با توجه به شغل پاسخ‌دهندگان

نتیجه آزمون	P value	df	χ^2	میانگین	گروه شغلی
تأیید فرض صفر	۰,۲۴۸	۲	۲,۷۸۵	۳,۱۶	آزاد
				۳,۱۳	دولتی
				۳,۱۱	سایر مشاغل

با توجه به جدول ۴ و P value که برابر با ۰,۲۴۸ و از ۰,۰۵ بزرگ‌تر بود، فرض صفر تأیید و فرض مقابل رد شد. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان تأیید گردید که بین نظر پاسخ‌دهندگان با توجه به شغل آن‌ها نسبت به عوامل ترغیب‌کننده مطالعه تفاوت معناداری وجود ندارد؛ یعنی ساکنان شهر ساری، چه در مشاغل آزاد، چه دولتی و چه سایر مشاغل، نظر یکسانی از نظر آماری در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه داشتند.

طی فرضیه سوم، عنوان شد که نظر زنان و مردان درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در شهر ساری متفاوت است. با توجه به رتبه‌ای بودن مقیاس و توزیع غیرنرمال داده‌ها و با توجه به اینکه ۲ متغیر مستقل وجود دارد، برای آزمون این فرضیه از آزمون یو مان‌ویتنی استفاده شد:

جدول ۵. بررسی معنی‌داری تفاوت نظرات نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه با توجه جنسیت

نتیجه آزمون	P value	Z	U	میانگین	گروه جنسیتی
تأیید فرض صفر	۰,۹۸۵	۰,۰۱۹	۹۵۲۰	۳,۱۴	زن
				۳,۱۳	مرد

با توجه به جدول ۵، P value برابر با ۰,۹۸۵ محاسبه شد که از مقدار بحرانی آن یعنی ۰,۰۵ بزرگ‌تر بود و بنابراین فرض صفر تأیید و فرض مقابل رد گردید. با توجه به نتایج، با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین نظر زنان و مردان در خصوص عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه تفاوت

معناداری وجود ندارد یعنی میانگین نمره به دست آمده از پاسخ زنان (۳/۱۴) و میانگین نظرات مردان (۳/۱۳) تفاوت معنی داری از نظر آماری ندارند و می‌توان گفت که نظر زنان و مردان در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در شهر ساری متفاوت از هم نیست.

فرضیه چهارم در این باره بود افراد با سطوح درآمدی مختلف، نظرات متفاوتی در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در شهر ساری هس‌تند. با توجه به رتبه‌ای بودن مقیاس و توزیع غیرنرمال داده‌ها و با توجه به اینکه بیش از دو متغیر مستقل (سطوح درآمدی) وجود داشت، برای آزمون این فرضیه از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شد:

جدول ۶. بررسی معنی داری تفاوت نظرات نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه با توجه به میزان درآمد

پاسخ‌دهندگان

نتیجه آزمون	P _{value}	df	χ^2	میانگین	گروه درآمدی
رد فرض صفر	۰,۰۰۰	۴	۲۴,۳۰۱	۳,۳۹	کمتر از ۱۰۰ هزار تومان
				۳,۴۰	بین ۱۰۰ تا ۱۵۰ هزار تومان
				۳,۲۰	بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار تومان
				۳,۱۸	بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ هزار تومان
				۳,۱۰	بیشتر از ۳۰۰ هزار تومان

با توجه به جدول ۵، P_{value} به دست آمده (۰,۰۰۰) از مقدار بحرانی آن یعنی ۰,۰۵ کوچک‌تر است و بنابراین فرض صفر رد و فرض مقابل تأیید گردید. بنابراین، با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین نظر پاسخ‌دهندگان با توجه سطح درآمد آن‌ها نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد یعنی افراد با سطح درآمدی مختلف، نظرات متفاوتی در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در شهر ساری دارند.

فرضیه پنجم در این باره بود که افراد با سطح سنی مختلف، نظرات متفاوتی در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در شهر ساری دارند. با توجه به رتبه‌ای بودن مقیاس و توزیع غیرنرمال داده‌ها، و با توجه به اینکه بیش از دو متغیر مستقل (سطوح سنی) وجود داشت، از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شد:

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

جدول ۷. بررسی معنی‌داری تفاوت نظرات نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه با توجه به سن پاسخ‌دهندگان

نتیجه آزمون	P _{value}	df	χ^2	میانگین	محدوده سنی (سال)
رد فرض صفر	۰/۰۰۲	۳	۱۴/۸۳۵	۳/۰۶	۲۰-۲۴
				۳/۱۱	۲۵-۲۹
				۳/۱۶	۳۰-۳۴
				۳/۲۲	۳۵-۳۹

با توجه به جدول ۷، P_{value} به دست آمده (۰/۰۰۲) از مقدار بحرانی آن یعنی ۰/۰۵ کوچک‌تر بود و بنابراین فرض صفر رد و فرض مقابل تأیید گردید. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین نظر پاسخ‌دهندگان با توجه به شغل آن‌ها نسبت به عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد؛ یعنی افراد در سطح سنی مختلف، به لحاظ آماری نظر متفاوتی درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در شهر ساری دارند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاصل بنا داشت تا عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه را بر پایه آراء مراجع‌کنندگان به کتابخانه‌های عمومی شهر ساری استخراج کند و تفاوت نظرات آن‌ها را با توجه به متغیرهای جمعیت‌شناختی بررسی نماید. نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان داد که ده عامل به‌عنوان عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه با توجه به پاسخ‌های مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ساری اثرگذار هستند. فعالیت‌های آموزش و پرورش در گسترش فرهنگ کتابخوانی و همچنین اختصاص بخشی از برنامه تحصیلی به مطالعه، عامل اول از دید پاسخ‌دهندگان بود. این بدان معناست که آموزش و پرورش و مدرسه و برنامه‌های آموزشی می‌تواند نقش ویژه‌ای در ترغیب جامعه به مطالعه و نهادینه کردن این فرهنگ در جامعه ایفا نماید. علاوه بر آن در این عامل، گویه‌هایی چون بها دادن مردم به علم و دانش در جامعه، وجود شیوه آموزش کتابخوانی در مدارس و بردن کودکان به کتابخانه توسط والدین قرار داشته‌اند. یافته‌های مربوط به این عامل تا حدودی با یافته‌های پژوهش معرف‌زاده (۱۳۸۸) مطابقت داشت. او نیز در پژوهش خود به این

نتیجه دست یافت که گنجاندن ساعاتی به عنوان ساعات مطالعه در مدارس می‌تواند نقش مؤثری در ایجاد عادت به مطالعه در دانش‌آموزان ایفا کند.

در بین عناصری که در عامل دوم تأثیر داشت و واریانس آن را تبیین نمود، شمارگان بالای کتاب بود که بیشترین تأثیر را داشت. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که چاپ کتاب‌های مفید در تیراژ بالا و توزیع مناسب آن در جامعه می‌تواند نقش مؤثری در ایجاد فرهنگ مطالعه و ترغیب مردم به این امر داشته باشد.

در زمینه عامل سوم، وجود کتابخانه در محل تحصیل فرد بیشترین درصد را برای پیش‌بینی واریانس این عامل به خود اختصاص داد. طبیعی است که وجود کتابخانه مناسب در محل تحصیل فرد، به‌ویژه دانش‌آموزان می‌تواند از ابتدا آن‌ها را با کتاب و کتابخوانی به‌طرز مناسبی آشنا نماید. علاوه بر آن تشویق والدین به مطالعه، تشویق معلمان به مطالعه و علاقه به مطالعه از عناصر اصلی تشکیل‌دهنده این عامل بوده‌اند که هر یک می‌تواند خود عامل مهمی در ایجاد عادت به مطالعه در جامعه باشد. این یافته با یافته‌های پژوهش ایرجی (۱۳۸۸)، معرف‌زاده (۱۳۸۸) و عصاره و گلچوبی (۱۳۸۵) همخوانی دارد چرا که آن‌ها نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که تشویق والدین به مطالعه و همچنین وجود کتابخانه در محل تحصیل می‌تواند نقش مؤثری در ترغیب افراد به مطالعه داشته باشد.

در بین عناصری که واریانس عامل چهارم را تبیین نمودند، وجود کتابخانه‌های عمومی به تعداد مناسب در شهر درصد بیشتری را به خود اختصاص داده بود و این بیانگر اهمیت بالای کتابخانه‌های عمومی در ایجاد عادت به مطالعه در جامعه است. بدیهی است که فعالیت‌های فرهنگی مناسب توسط کتابخانه‌های عمومی به دلیل طیف گسترده مراجعان و استفاده‌کنندگان، می‌تواند نقش مهمی در نهادینه کردن فرهنگ مطالعه در بین مردم داشته باشد. همچنین یافته‌ها نشان داد که دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه، تبلیغ در زمینه مطالعه و آموزش روش‌های صحیح مطالعه نیز می‌تواند درصد بالایی از واریانس این عامل را تبیین کند که نشان‌دهنده اثر بالای آن‌ها در ترغیب به مطالعه بود. این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش عصاره و گلچوبی (۱۳۸۵) همخوانی داشت. آن‌ها نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که آموزش روش صحیح مطالعه می‌تواند یکی از عوامل مهم در ایجاد علاقه به مطالعه باشد.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

داشتن کتابخانه شخصی از نظر پاسخ‌دهندگان، بیشترین واریانس عامل پنجم را تبیین نمود. این بدان معناست که اگر فرد دارای کتابخانه شخصی در منزل باشد، به دلیل دسترسی سریع و آسان به منابع مورد نیاز می‌تواند به راحتی به مطالعه اقدام نماید. همچنین فرزندان و اطرافیان فرد نیز با الگوبرداری از او اقدام به مطالعه و استفاده از کتاب‌های مناسب موجود در کتابخانه شخصی فرد و یا تکمیل منابع آن از طرق مختلف جهت ارضای حس کنجکاوی خود می‌نمایند. شاید این یافته، بیانگر آن باشد که اصل نزدیکی به منابع در شهرنشینی آپارتمانی امروزی، یکی از مهمترین انگیزاننده‌های مطالعه باشد و توسعه کتابخانه‌های آپارتمانی، شاید بتواند به این امر کمک کند.

دو عنصر که توانست واریانس عامل ششم را تقریباً به‌طور یکسان تبیین کند، عبارت بودند از عادت به مطالعه از دوران کودکی و برگزاری مسابقات کتابخوانی. طبیعی است که اگر فرد از دوران کودکی به مطالعه علاقه‌مند گردد، این امر در او نهادینه شده و به‌صورت یک عادت پسندیده در او رشد پیدا می‌کند. بدیهی است در این امر نقش خانواده، به‌ویژه پدر و مادر، بسیار حائز اهمیت است. همچنین برگزاری مسابقات کتابخوانی توسط مدارس، کتابخانه‌های عمومی، رسانه‌های ارتباط جمعی و سایر نهادها، می‌تواند تأثیری شگرف در تشویق افراد به مطالعه داشته باشد که این امر می‌تواند مورد توجه مسئولان و برنامه‌ریزان نهادهای ذی‌ربط قرار گیرد. این یافته با یافته‌های پژوهش عصاره و گلچوبی (۱۳۸۵) همخوانی داشت، چرا که آن‌ها نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که برگزاری مسابقات کتابخوانی از عوامل مؤثر در ایجاد عادت به مطالعه است. همچنین عصاره و گلچوبی (۱۳۸۵) به این نتیجه دست یافتند که عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی، می‌تواند عامل مهمی در بازداشتن افراد از مطالعه و عادت نکردن به مطالعه تا آخر عمر داشته باشد که این خود تأییدی بر یافته‌های پژوهش حاضر است.

دانستن زبان‌های خارجی و خوش‌بین بودن نسبت به آینده و توسعه مراکز کتابخوانی در شهرها، عناصری بودند که بیشترین واریانس عامل هفتم را تبیین نمودند. این امر بیانگر آن است که دانستن زبان‌های خارجی به دلیل آنکه می‌تواند دامنه مطالعه فرد را گسترش دهد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. فردی که به زبان‌های خارجی مسلط است، برای مطالعه خود دیگر محدود به زبان فارسی و کتاب‌های منتشرشده به این زبان نیست و می‌تواند از آثار فاخر منتشر

شده در سایر زبان‌ها نیز بهره‌مند گردد و بیشتر از مطالعه خود لذت ببرد. همچنین خوش‌بین بودن نسبت به آینده می‌تواند حس روانی مثبتی را در فرد ایجاد نماید و احساس کند که همچنان می‌تواند پیشرفت کند که این، باعث صرف بیشتر اوقات فراغت به مطالعه می‌گردد. طبیعی است توسعه مراکز کتابخوانی همچون کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های کودکان و سایر انواع کتابخانه‌ها، می‌تواند عامل مهمی در روی آوردن مردم جامعه به سمت مطالعه باشد. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش عصاره و گلچوبی (۱۳۸۵) همخوانی داشت. آنها نیز در پژوهش خود عدم تسلط به زبان‌های خارجی را یکی از عوامل بازدارنده مطالعه دانستند که این می‌تواند تأییدی بر یافته‌های پژوهش حاضر باشد.

یکی از عناصر مهم در روی آوردن فرد به مطالعه، درآمد کافی فرد برای خرید کتاب و مواد خواندنی است. یافته‌های این پژوهش نیز این امر را تأیید کرد و درآمد کافی به‌عنوان عنصری که بیشترین واریانس عامل هشتم را تبیین نمود، شناسایی گردید. طبیعی است فردی که دارای درآمد کافی نیست، علاوه بر اینکه پول کافی برای خرید کتاب ندارد، فرصت کافی برای مطالعه نیز به دست نخواهد آورد، چرا که پیوسته باید در تلاش جهت امرار معاش خود باشد. مسئولان مملکتی می‌توانند با بالا بردن سطح رفاه جامعه به ایجاد عادت به مطالعه کمک نمایند. این یافته با یافته‌های پژوهش ایرجی (۱۳۸۸) مطابقت داشت. وی نیز در پژوهش خود وضعیت اقتصادی و درآمد خانواده را از عوامل مهم در ترغیب افراد به مطالعه دانست.

فرصت کافی برای مطالعه نیز توانست درصد بالایی از واریانس عامل نهم را تبیین نماید. این بدان معناست که اشتغال زیاد افراد به مسائل مختلف زندگی از جمله مسائل اقتصادی می‌تواند عامل مهمی در دوری آن‌ها از مطالعه باشد. همچنین، توسعه دولت الکترونیک و حداقل‌سازی رفت‌وآمد در شهر برای انجام امور اداری که نیازمند صرف وقت بسیار است، می‌تواند به این امر کمک کند. بنابراین با کاهش این دل‌مشغولی‌ها، می‌توان انتظار داشت که افراد جامعه بیشتر به سمت کتاب و مطالعه تمایل پیدا کنند.

ارزانی کتاب نیز می‌تواند عنصر مهمی در افزایش سرانه مطالعه و ایجاد عادت به مطالعه در جامعه باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز این را تأیید کرد، چرا که ارزانی کتاب توانست درصد بالایی از واریانس عامل دهم را تبیین نماید. طبیعی است وقتی قیمت کتاب‌ها بالا و با

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری

سطح درآمد مردم تناسبی نداشته باشد، مردم به دلیل مشکلات اقتصادی نمی‌توانند به خرید کتاب اقدام نمایند. آن‌ها ترجیح خواهند داد درآمد خود را صرف خرید کالاها و خدماتی نمایند که بیشتر برای ادامه زندگی معمول خود و خانواده‌شان ضروری است. در صورت ارزان بودن کتاب، خانواده‌ها بیشتر به خرید کتاب برای خود و فرزندانشان خواهند پرداخت و این می‌تواند سبب افزایش میزان مطالعه و در نتیجه ایجاد عادت به مطالعه در جامعه باشد. این یافته با یافته‌های پژوهش عصاره و گلچویی (۱۳۸۵) همخوانی داشت، چرا که آنها نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که یکی از موانع مهم بر سر راه مطالعه، همانا گرانی کتاب است. ارزان‌تر شدن کتاب می‌تواند عامل مهمی در ترغیب افراد به مطالعه باشد.

در نهایت، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که افراد با سطح تحصیلات مختلف، سطح درآمد متفاوت، و در سنین مختلف، نظرات متفاوتی درباره عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه دارند اما افراد از نظر جنسیت متفاوت و از نظر دولتی و غیردولتی بودن شغل، نظرات یکسانی در باب عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه داشتند. این امر، نشان می‌دهد که سن، درآمد و تحصیلات در یک گروه عاملی قرار دارند که می‌توانند ذیل عامل بزرگ‌تری با نام عامل «رشدیافتگی فرهنگی» قرار بگیرند. این «رشدیافتگی فرهنگی» تحت تأثیر جنسیت یا دولتی و غیردولتی بودن شغل نیست.

منابع

افکنانه، صغری و شکوری شالدهی، عباس (۱۳۸۹). بررسی راه‌های ترغیب دانشجویان به مطالعه کتاب‌های غیردرسی. فصلنامه روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، ۱ (۲)، ۷۲-

۸۲

ایرجی، شهرزاد (۱۳۸۸). بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، ماهشهر.

حسینی پاکوهی، رضا (۱۳۷۰). بررسی عوامل موثر بر میزان مطالعه دانشجویان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد.

حسینیان، مجید (۱۳۸۵). بررسی راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. ارائه شده در اولین همایش راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

عصاره، فریده و گلچویی، تقی (۱۳۸۵). شناسایی و معرفی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳ (۴)، ۱۰۳-۱۲۶.

- کازهی، حسین (۱۳۸۶). رویکردی بر فرهنگ مطالعه و کتابخوانی؛ موانع و راهکارهای ترویج آن در شهرستان بیرجند. *مطالعات فرهنگی و اجتماعی خراسان*، ۲ (۱ و ۲)، ۹۹-۱۱۴.
- کرمشاهی امجزی، اسماعیل (۱۳۹۳). شناسایی نقش برنامه درسی پایه ششم بر ترغیب دانش‌آموزان به مطالعه در مدارس ابتدایی کرج (سال تحصیلی ۹۳-۹۲). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، کرج.
- کریمی، آزیتا (۱۳۹۱). تأثیر عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه کتب غیردرسی (آزاد) در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان آبدانان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران، تهران.
- معرف‌زاده، عبدالحمید و ایرجی، شهرزاد (۱۳۸۹). بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۶۰)، ۱۴۳-۱۷۰.
- نظری، اشرف و عصاره، فریده (۱۳۸۹). دیدگاه‌های دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان شهرکرد در مورد عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۲ (۲)، ۵۶-۷۳.

References

- Florence, F. F. (2012). Effects of Environmental Factors on Student's Reading Habits in Yagba East Local Government Area of Kogi State. *Universal Journal of Education and General Studies*, 1 (6), 153-157.
- Numkwn, S. (1994). Reading Habits and Library Development. *Library Focus*, 12 (1/2), 141-181.
- Ogunrombi, S. & Adio, G. (1995). Factors Affecting the Reading Habits of Secondary School Students. *Library Reviews*, 44 (4), 50-57.
- Yusof, N. M. (2010). Influence of Family Factors on Reading Habits and Interest among Level 2 Pupils in National Primary Schools in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 1160-1165.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

حاجیان زیدی، مسعود (۱۳۹۵). عوامل ترغیب‌کننده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر ساری. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲ (۲)، ۲۶۱-۲۷۶.

Principal Elements Encouraging Sari Citizens in Iran to Book Reading: Viewpoints of Sari Public Library Users

Masoud Hajian-Zeidi

M.A. of broadcasting Science
masoudhajian91@yahoo.com

Received: 28th April 2015; Accepted: 21th June 2016

Abstract

Purpose: In this paper, the goal is offering a research report about viewpoints of Sari City public libraries in Iran about what factors can cause an increase in book reading habits of the inhabitants of this city.

Methodology: I used survey method for achieving the goal. Population of study was all users of Sari city public libraries that consisted of 15000 members. 385 members selected by simple random method on the basis of Krejcie and Morgan (1970) sample size table.

Findings: Findings showed that 10 factors influences reading habit behavior of Sari citizens that two of them are very highly scored: 1. Shortage in time and 2.Low level of income. Other findings showed that there was statistically significant relationship between viewpoints of users about encouraging factors and their educational level, age and income. But there was no significant relationship between viewpoints of users about encouraging factors and their job and gender.

Originality/Value: Value of this research lied in its effort to demonstrate two critical factors that affect book reading habits of Sari citizens in Iran. More deliberation can show us that these are factors outside of the reading process system that can label them as environmental or social factors.

Keywords: Reading, Book reading, Sari city, time shortage, family economics.

Research on Information Science and Public Libraries; The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation; ISSN:1027-7838; Indexed in ISC, SID & MagIran Vol. 22, No.2, Successive No.85 Summer 2016